

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного
права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Цивільне право»

на тему: «Договір прокату»

Студентка групи ПР-31

Цибульська С.

Керівник:

д.ю.н., проф. Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	6
1.1. Поняття, ознаки та правова природа договору прокату.....	6
1.2. Історичний розвиток і доктринальні підходи до регулювання договору прокату.....	8
1.3. Законодавче закріплення договору прокату в Цивільному кодексі України.....	10
Висновок до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЙОГО УКЛАДЕННЯ.....	14
2.1. Сторони договору прокату та їх правовий статус.....	14
2.2. Права та обов'язки прокатодавця і наймача.....	15
2.3. Правові наслідки порушення умов договору прокату.....	18
Висновок до розділу 2.....	20
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	22
3.1. Недоліки чинного правового регулювання договору прокату.....	22
3.2. Колізії та прогалини в законодавстві щодо прокатних відносин.....	24
3.3. Перспективи вдосконалення правового механізму регулювання договору прокату в Україні.....	26
Висновок до розділу 3.....	28
ВИСНОВОК	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах стрімкого розвитку ринку послуг та поширення моделей тимчасового користування майном, договір прокату набуває особливої актуальності як ефективний цивільно-правовий механізм регулювання майнових правовідносин між суб'єктами господарювання та споживачами. На тлі трансформації споживчої культури в бік економіки спільного користування та цифровізації договірних відносин, все більшого значення набуває здатність законодавства забезпечити чіткі, справедливі та ефективні правила взаємодії між сторонами договору. Водночас чинне законодавче регулювання договору прокату, закріплене у главі 58 Цивільного кодексу України, виявляється неповним, фрагментарним і не завжди здатним відповісти на виклики практики. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого наукового осмислення договірної моделі прокату, виявлення її нормативних прогалин, а також розроблення теоретичних та практичних підходів до вдосконалення правового механізму в умовах ринкової та цифрової трансформації.

Науково-практичне значення теми. Дослідження правової природи договору прокату має як теоретичну, так і прикладну значущість. З одного боку, воно дозволяє осмислити особливості цієї договірної конструкції у системі цивільного права, її відмінність від суміжних інститутів — оренди, позички, лізингу. З іншого боку, практичне значення теми полягає у розробленні конкретних пропозицій для вдосконалення законодавчої моделі, з урахуванням реальних потреб ринку, цифровізації, облікових механізмів та захисту прав споживача. Таке дослідження сприяє правовій визначеності, покращенню якості договірної роботи, формуванню уніфікованих підходів до обліку та контролю прокатних операцій, а також розвитку відповідної судової практики.

Метою дослідження є комплексне вивчення правової природи договору прокату, аналіз його змісту, виявлення проблем і колізій у чинному законодавстві,

а також формулювання перспектив удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Для виконання поставленої мети виконаємо **наступні завдання:**

1. Проаналізувати нормативно-правову базу договору прокату в цивільному праві України.
2. Дослідити складові елементи змісту договору прокату, включаючи правовий статус сторін, їхні права, обов'язки та відповідальність.
3. Виявити недоліки, прогалини та колізії чинного регулювання прокатних правовідносин.
4. Запропонувати науково обґрунтовані напрями вдосконалення законодавства України у сфері прокатних відносин.

Ступінь наукового дослідження теми. У сучасній науковій літературі договору прокату присвячено низку ґрунтовних праць, зокрема дослідження О. Грищенка, який детально розкрив економічну природу та документальне оформлення прокату речей, а також його облікову специфіку. О. Грищенко у співавторстві з П. Куциком висвітлює організаційні аспекти доходів від прокату, а також теоретико-методичні засади внутрішнього контролю. М. П. Тиндик акцентує увагу на зобов'язанні прокатодавця щодо належного передання транспортного засобу. В. В. Надьон розкрив значення принципу добросовісності при укладенні договору прокату. А. С. Амеліна та О. М. Обривкіна досліджують загальні засади правового регулювання прокатних відносин, а також проблематику формалізації умов договору. М. В. Реслер і М. Ю. Чік аналізують специфіку автоматизованого обліку прокатної діяльності та управлінського контролю. Низку робіт присвячено цифровим аспектам правовідносин прокату, зокрема це праці С. С. Лукаша та співавторів, які зосереджені на впливі цифровізації на цивільні зобов'язання. Також слід відзначити аналітичні підходи О. Л. Яницької та Г. Л. Амбруш до договору управління майном, суміжного з прокатом. Розробці бухгалтерських і облікових аспектів сприяли публікації Л. М. Пилипенко та В. І. Воськала.

На нормативному рівні основним джерелом правового регулювання є Цивільний кодекс України, зокрема глава 58. Крім того, застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України щодо способів захисту прав, а також положення Закону України «Про захист прав споживачів». Проте, як показує аналіз, відсутність єдиної доктринальної бази, обмеженість практики та брак узгоджених типових моделей свідчать про незавершеність формування повноцінного інституту прокатного договору у правовій системі України.

Об’єктом дослідження є цивільно-правові майнові правовідносини, що виникають у процесі укладення та виконання договору прокату.

Предметом дослідження є правова природа договору прокату, його елементи, проблеми правового регулювання та перспективи вдосконалення відповідно до сучасних вимог.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають формально-юридичний метод, що застосовується для аналізу законодавчих норм; порівняльно-правовий метод — для виявлення відмінностей прокату від суміжних договорів; логіко-системний метод — для визначення структури і логіки договору; аналітичний метод — для вивчення доктринальних підходів; метод правового моделювання — для формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, які об’єднують дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (22 найменування на 3 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 35 сторінки, з яких основний текст — 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

1.1. Поняття, ознаки та правова природа договору прокату

Договір прокату є особливим різновидом договору найму речей, який урегульований нормами глави 58 Цивільного кодексу України. Відповідно до частини першої статті 759 ЦК України, за договором найму одна сторона (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) майно за плату у користування на певний строк. При цьому договір прокату виступає як уніфікована модель тимчасового користування речами, що призначена передусім для задоволення споживчих потреб широкого кола осіб.

Юридична природа договору прокату полягає в тому, що він є консенсуальним, відплатним і строковим договором, спрямованим на передачу речі у користування, а не у власність. Основною ознакою, яка відрізняє його від звичайного договору найму, є обов'язкова фіксація строку та те, що прокатодавцем може бути виключно суб'єкт підприємницької діяльності, а наймачем — фізична особа, яка користується річчю для особистих потреб [16]. Як зазначає А. С. Амеліна, договір прокату виконує соціальну функцію, спрямовану на полегшення доступу споживачів до дорогих або спеціалізованих речей, не набуваючи їх у власність [1, с. 20].

Ключовими рисами договору прокату є обмеженість строку (як правило, короткострокове користування), фіксований розмір орендної плати, стандартні умови, що однаково застосовуються до всіх споживачів, і відсутність потреби в індивідуальному узгодженні умов. Як вказують П. О. Щербаков та О. М. Рибицька, такі договори часто мають ознаки публічних договорів або договорів приєднання, адже умови зазвичай встановлюються прокатодавцем одноосібно [19, с. 241].

Правова природа договору прокату також тісно пов'язана з економічною. У роботах О. В. Грищенка та П. Куцика підкреслюється, що прокат має подвійний

характер: з одного боку — це цивільно-правовий інститут, а з іншого — економічна модель тимчасового споживання майна, характерна для ринкових відносин, зокрема в умовах економіки спільного користування [4, с. 116; 6]. Як справедливо зазначає Г. І. Марківська, така правова модель забезпечує баланс інтересів сторін, особливо з огляду на публічно-правові обмеження щодо технічного стану, стандартів обліку та контролю за якістю наданої в користування речі [8].

Особливості договору прокату також проявляються у характері речей, що передаються в користування. Найчастіше це речі, які швидко зношуються або мають обмежений ресурс — наприклад, технічні засоби, транспорт, побутове устаткування. Як зазначає М. П. Тиндик, у випадку прокату транспортних засобів особливе значення має дотримання умов експлуатації, технічного стану та страхування, що повинно бути передбачено на рівні нормативних актів або типовими договорами [15, с. 53].

Важливо враховувати також тенденції цифровізації договірних відносин. С. С. Лукаш та інші дослідники наголошують, що сучасний договір прокату дедалі частіше укладається за допомогою цифрових сервісів, що піднімає питання щодо фіксації моменту укладення договору, доведення згоди сторін, електронного підпису та доказової сили електронного документа [5, с. 571].

Поряд із цим, на практиці договір прокату нерідко ускладнюється питаннями бухгалтерського обліку, оподаткування та внутрішнього контролю. У працях Л. Пилипенко, В. Воськало та М. В. Реслера зазначається, що підприємства, які надають послуги прокату, повинні впроваджувати автоматизовані системи обліку для контролю за станом майна, його зношеністю, амортизацією та прибутковістю діяльності [11; 13, с. 28].

У цілому договір прокату виступає як складне правове явище, в якому переплітаються норми цивільного, господарського та податкового права. Як зазначають Н. А. Мяловицька та Н. Е. Златіна, «договір є не лише юридичним

фактом, а й формою виявлення автономної волі сторін, яка набуває нормативного значення у сфері приватного права» [9, с. 70].

Отже, поняття договору прокату охоплює сукупність ознак, які відображають як правову специфіку цього виду зобов'язань, так і економічну доцільність такого інструменту в умовах сучасного суспільства. Це обумовлює необхідність подальшого осмислення цієї конструкції в контексті як теорії цивільного права, так і практики її застосування в умовах цифрової трансформації та розвитку економіки спільного споживання.

1.2. Історичний розвиток і доктринальні підходи до регулювання договору прокату

Історичне коріння договору прокату тісно пов'язане із загальними засадами інституту найму (оренди), що сягають римського приватного права. У класичному римському праві існував договір *locatio conductio rei* — найм речей, за яким одна сторона передавала іншій річ у тимчасове користування за винагороду. Цей договір мав три ключові риси, що зберігаються у правовій доктрині донині: строковість, відплатність і двосторонність. Хоча римські юристи не диференціювали найм з урахуванням цільового призначення речі, саме ця концепція стала основою для подальшого розмежування найму і прокату у сучасному цивільному праві. Як відзначає Яроцький В. Л., еволюція договору прокату пов'язана з ускладненням соціально-економічних відносин, розвитком комерційного обігу та необхідністю чіткого врегулювання споживчих зобов'язань [21, с. 194].

У європейській приватноправовій традиції довгий час договір прокату не виокремлювався як самостійна конструкція. Лише в другій половині XX століття із розвитком індустрії послуг, зростанням мобільності населення та розширенням ринку тимчасового користування майном з'явилася потреба в окремому нормативному врегулюванні прокатних відносин. В українському законодавстві така самостійна категорія була закріплена з прийняттям Цивільного кодексу

України 2003 року, в якому глава 58 повністю присвячена договору прокату, що свідчить про сприйняття європейських підходів і одночасне прагнення до створення власної доктрини.

Наукова доктрина активно осмислює цю правову конструкцію. Як слушно зауважують А. С. Амеліна та О. М. Обривкіна, договір прокату є не просто технічним різновидом договору найму, а соціально орієнтованим інструментом цивільного обігу, призначеним для оперативного задоволення побутових потреб фізичних осіб [1, с. 21]. Водночас, у роботах Н. А. Мяловицької та Н. Е. Златіної обґрунтовується, що прокат виконує функцію джерела нормотворення, оскільки створює модельні шаблони поведінки сторін, які через типові договори здатні впливати на усталені практики цивільного регулювання [9, с. 71].

Деякі дослідники наголошують на міждисциплінарному потенціалі договору прокату. Наприклад, В. В. Надьон підкреслює, що особливе значення в регулюванні цього договору має принцип добросовісності, який формується не лише на засадах формального права, а й із урахуванням етичного, економічного та практичного виміру взаємодії сторін [10, с. 178]. Це особливо актуально у випадках, коли прокат охоплює майно з підвищеним ризиком (наприклад, транспортні засоби, спеціалізоване обладнання), і вимагає чіткого розподілу відповідальності.

Доктрина також приділяє увагу питанням диференціації договору прокату від суміжних правових інститутів, зокрема договору лізингу, позички та оренди. Як зазначає О. Л. Яницька у своїй праці про договори управління майном, прокат має суттєву особливість у тому, що на відміну від лізингу, наймач не набуває права на викуп речі, а відносини є обмеженими виключно часом користування [20]. Такий підхід дозволяє зберегти прокат у межах публічного доступу до майна без комерціалізації об'єкта як інвестиційного активу.

Отже, розвиток договору прокату у правовій науці відображає загальну тенденцію до гуманізації приватного права та визнання за договірними формами не лише правової, але й соціально-економічної значущості. Доктринальні підходи

надають підґрунтя для подальшого удосконалення законодавства в частині гнучкого, технологічного та справедливого регулювання відносин прокату в умовах нової економіки.

1.3. Законодавче закріплення договору прокату в Цивільному кодексі України

Договір прокату у національному законодавстві України отримав нормативне закріплення як окрема договірна конструкція в Цивільному кодексі України 2003 року. Його положення викладено у главі 58, яка складається зі статей 841–850. Це свідчить про високий рівень усвідомлення законодавцем специфіки та соціального значення даного виду зобов'язань. Відповідно до статті 841 ЦК України, за договором прокату одна сторона — прокатодавець, що здійснює підприємницьку діяльність із надання майна в прокат, зобов'язується надати другій стороні — наймачеві, рухому річ за плату у тимчасове користування з обов'язковим дотриманням строку дії договору [16].

Однією з найсуттєвіших особливостей правового регулювання є те, що цей договір є публічним за своєю природою, оскільки прокатодавець не має права відмовити у наданні речі будь-якій особі, яка звертається за умовами, визначеними типовим договором (стаття 848 ЦК України). Таким чином, законодавець встановлює для суб'єкта підприємницької діяльності, який надає послуги прокату, спеціальний статус — обов'язковість укладення договору за умовами, однаковими для всіх споживачів. Це відповідає підходам, викладеним у роботі Щербакова П. О. та Рибицької О. М., які підкреслюють, що правовий режим договору прокату ґрунтується на механізмах договору приєднання та договору публічної оферти [19, с. 243].

Також у законі містяться важливі приписи щодо технічного стану речі, її комплектності, безпеки користування та попереднього інформування наймача. Зокрема, стаття 845 ЦК України покладає на прокатодавця обов'язок проводити

належну перевірку речі, а також гарантувати її справність і відповідність стандартам. Ці положення знаходять своє відображення в наукових позиціях Грищенка О. В., який звертає увагу на необхідність включення до договору пунктів про обов'язкову фіксацію стану майна при передачі, зокрема у вигляді акта приймання-передачі [3, с. 82].

Окремої уваги заслуговує правовий режим відповідальності сторін. Відповідно до статті 849 ЦК України, наймач несе відповідальність за втрату або пошкодження речі, якщо не доведе, що це сталося не з його вини. Така норма посилює захист прокатодавця, однак, як слушно зазначає Надьон В. В., вимагає більш гнучкого врахування принципу добросовісності під час укладення та виконання договору, особливо в частині страхування ризиків або форс-мажорних обставин [10, с. 179].

Законодавець також встановлює імперативний строк договору — не більше одного місяця. Відповідно до статті 842 ЦК України, у разі потреби в подовженні строку укладається новий договір, що сприяє гнучкості у використанні майна та водночас забезпечує регулярне оновлення договірних умов. На думку Яроцького В. Л., таке нормативне обмеження строку дозволяє не допустити «прихованого лізингу» через договір прокату, зберігаючи його споживчий характер [21, с. 195].

Проте існує низка проблем, що виникають через фрагментарність законодавчого регулювання. Зокрема, в Цивільному кодексі відсутнє чітке визначення понять «майно, що надається в прокат», «споживчий характер договору», «взаємозв'язок прокату з іншими інститутами», що ускладнює правозастосування. Ці питання піднімалися у працях Г. І. Марківської, яка вказує на необхідність розширення переліку істотних умов договору, насамперед в аспекті документального оформлення, порядку оплати та умов повернення речі [8].

Крім того, прокат як інститут має численні точки дотику з господарським, податковим і бухгалтерським законодавством, що вимагає комплексного підходу до його нормативного регулювання. В економічній літературі (зокрема, у

публікаціях Куцика П. та Пилипенко Л.) звертається увага на необхідність гармонізації цивільно-правових норм з правилами обліку доходів і амортизації предметів прокату, що має істотне значення для підприємств, які працюють у цій сфері [6; 11].

Таким чином, Цивільний кодекс України надає базове, але поки що недостатньо системне законодавче регулювання договору прокату. У подальшому це вимагає як законодавчого уточнення ключових понять, так і інтеграції з суміжними галузями права, зокрема господарського, податкового та цифрового, що дозволить створити ефективну і прозору модель правового регулювання прокатних правовідносин.

Висновок до розділу 1

У результаті аналізу загальнотеоретичних засад договору прокату було встановлено, що він є окремим видом договору найму, правова природа якого полягає у передачі рухомого майна суб'єктом підприємницької діяльності фізичній особі для тимчасового користування за плату. На відміну від класичного найму, договір прокату має публічно-правову природу, регулюється імперативними нормами, а також підпадає під вплив принципів добросовісності, публічності та рівності сторін. Важливою ознакою є також чітка вказівка на те, що такий договір укладається на короткий строк, що забезпечує оновлення правовідносин і контроль за станом речі.

Історичні джерела договору прокату виявляються у загальній римсько-правовій концепції *locatio conductio rei*, однак сучасна модель договору прокату сформувалась як самостійна правова конструкція лише в умовах розвитку ринкової економіки та сервісної моделі споживання. Сучасна правова наука надає договору прокату значення не лише як інструменту задоволення індивідуальних потреб, а й як форми реалізації соціально-економічної політики через забезпечення широкого доступу до товарів тимчасового користування.

Нормативне закріплення договору прокату в главі 58 Цивільного кодексу України забезпечує основу для його правозастосування, проте не охоплює всі аспекти, пов'язані з обігом майна, його технічним станом, умовами експлуатації, порядком відповідальності й обліку. Особливе значення мають положення про обов'язок прокатодавця надавати послуги всім за однакових умов, вимоги до речі, що передається в прокат, а також встановлення граничного строку дії договору — не більше одного місяця.

Водночас відчутною є потреба в удосконаленні законодавчого регулювання. Існуючі прогалини, зокрема відсутність детального визначення істотних умов договору, нечітке розмежування з іншими видами договорів і недосконалість термінології, ускладнюють правозастосовну практику. Тому, з урахуванням доктринальних підходів і практичних викликів, подальший розвиток інституту договору прокату має відбуватися як у площині теоретичного осмислення, так і шляхом оновлення цивільного законодавства з акцентом на інтеграцію з цифровими технологіями та економікою спільного користування.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЙОГО УКЛАДЕННЯ

2.1. Сторони договору прокату та їх правовий статус

Договір прокату, як різновид договору найму, передбачає наявність двох основних сторін — прокатодавця та наймача. Особливістю правового регулювання цього виду договорів є чітко окреслений законодавчо статус кожного з учасників, що значною мірою відрізняє його від класичного договору найму. Згідно зі статтею 841 Цивільного кодексу України, прокатодавцем виступає виключно суб'єкт підприємницької діяльності, який надає рухомі речі у тимчасове користування за плату. Наймачем при цьому є фізична особа, яка користується річчю для власних побутових потреб, тобто не з метою здійснення підприємницької діяльності [16].

Прокатодавець у таких правовідносинах наділений низкою спеціальних обов'язків і зобов'язаний відповідати за належний стан речі, забезпечити її справність і комплектність, а також інформувати наймача про особливості користування. У роботі Тиндика М. П. обґрунтовано, що прокатодавець несе підвищений тягар обов'язку дотримання стандартів безпеки, особливо у випадках прокату технічно складних об'єктів, зокрема транспортних засобів, спортивного обладнання, побутової техніки тощо [15, с. 54]. Науковці Пилипенко Л. М. і Воськало В. І. наголошують, що в умовах розвитку економіки спільного споживання на прокатодавця покладається також відповідальність за дотримання фіскальних, облікових і звітних вимог [12, с. 146].

Щодо правового статусу наймача, він, за своєю природою, є споживачем, а тому користується всіма правами, передбаченими як цивільним законодавством, так і Законом України «Про захист прав споживачів». Як зазначає Яроцький В. Л., у контексті договору прокату наймач має право на достовірну інформацію про річ, її технічний стан, безпечність використання, а також на належну якість послуги та можливість повернення речі достроково в разі виявлення недоліків [21, с. 196].

Такий підхід забезпечує баланс інтересів сторін і запобігає зловживанням з боку прокатодавця, що особливо важливо при типових договорах, умови яких наймач не має змоги змінювати.

Важливо звернути увагу на публічно-правову природу правовідносин прокату, що проявляється у зобов'язаності прокатодавця укласти договір із будь-яким споживачем за однаковими умовами (стаття 848 ЦК України). Цей аспект підкреслюється в дослідженнях Амеліної А. С. і Обривкіної О. М., які вказують, що така обов'язковість є проявом принципу недискримінації в договірному праві [1, с. 23].

Крім того, функціональний аспект взаємодії сторін доповнюється бухгалтерсько-контрольними механізмами. Зокрема, у працях Воронка Р. М. та Куцика П. О. зазначається, що статус прокатодавця як підприємця передбачає наявність чітко структурованої системи внутрішнього контролю, що дозволяє ефективно фіксувати передачу речей, контроль строків і фінансову звітність [7, с. 41]. Наймач у такій системі є об'єктом обслуговування, але також набуває правового статусу сторони договору зі всіма відповідними правами й обов'язками, включно з обов'язком повернути річ у строк, зберігати її належний стан і не передавати у користування третім особам.

Таким чином, правовий статус сторін у договорі прокату є результатом законодавчої деталізації їх ролей і функцій. Прокатодавець діє як суб'єкт господарювання, що надає послугу відповідно до закону та публічної оферти, а наймач — як фізична особа-споживач, що отримує тимчасове користування річчю з відповідною правовою охороною.

2.2. Права та обов'язки прокатодавця і наймача

Зміст договору прокату формується насамперед через систему прав та обов'язків сторін, які закріплені як у нормативних положеннях Цивільного кодексу України, так і в усталеній практиці підприємницької діяльності. Визначення обсягу

прав і зобов'язань сторін не лише забезпечує належне функціонування прокатних відносин, а й дозволяє уникнути конфліктів між прокатодавцем і наймачем, гарантуючи захист їхніх інтересів. На відміну від багатьох інших договірних моделей, у договорі прокату ці елементи значною мірою мають імперативний характер, що зумовлено соціально-споживчим спрямуванням інституту.

Прокатодавець, як суб'єкт підприємницької діяльності, зобов'язаний надати наймачеві річ, що відповідає умовам договору, є придатною до використання, знаходиться в належному технічному та естетичному стані, а також має всю необхідну документацію для її експлуатації. Згідно зі статтею 845 Цивільного кодексу України, прокатодавець несе обов'язок перевірити справність речі, здійснити її підготовку до передачі, а також поінформувати наймача про особливості користування майном. Як підкреслює О. В. Грищенко, ці приписи мають бути деталізовані у договорі у вигляді окремих пунктів або додатків, зокрема через акти приймання-передачі та технічні паспорти [3, с. 83]. При недотриманні цих вимог прокатодавець несе відповідальність за шкоду, заподіяну неналежною річчю, а також зобов'язаний усунути дефекти або надати заміну.

Натомість наймач, відповідно до статті 849 ЦК України, має право на користування річчю у межах, визначених договором, та зобов'язаний повернути її у тому самому стані, в якому вона була отримана, з урахуванням нормального зносу. Окремо закріплено обов'язок наймача дбайливо ставитися до речі, не передавати її третім особам, не вчиняти дій, які можуть призвести до її пошкодження або втрати. Як слушно зазначає В. В. Надьон, у сучасних правовідносинах важливим є не тільки фактичне користування річчю, але й дотримання принципу добросовісності, що передбачає сумлінну поведінку наймача навіть у випадках, не передбачених прямо договором [10, с. 179].

Особливу увагу слід приділити балансу між правами наймача на якісну послугу і правами прокатодавця на отримання плати. Відповідно до статті 846 ЦК України, наймач зобов'язаний своєчасно та в повному обсязі вносити плату за

прокат. Цей платіж може бути здійснений як одноразово, так і на умовах періодичності (щотижня, щомісяця), що відображає гнучкість договірної моделі. Проте в економічній доктрині, зокрема у працях Пилипенко Л. та Воськало В., зазначено, що невизначеність механізмів розрахунку може створювати ризики для обох сторін — особливо при погодинному прокаті або при зміні курсу валюти в разі оренди техніки [11].

Цікавою з позиції правозастосування є ситуація дострокового повернення речі або односторонньої відмови від договору. У таких випадках, як наголошує Яроцький В. Л., настають наслідки, що не завжди повно охоплені законом, зокрема питання про відшкодування витрат на доставку, зберігання, обробку речі та інше [21, с. 197]. Проблемним також залишається питання страхування речі на час прокату — хоча чинне законодавство прямо не зобов'язує сторін укласти страхову угоду, в сучасних умовах економіки ризику така практика дедалі більше закріплюється як елемент стандартної умови договору прокату.

Крім того, у межах взаємодії сторін актуальним є питання контролю виконання зобов'язань. У дослідженнях Воронка Р. та Куцика П. зазначено, що прокатодавець має право в будь-який момент перевірити дотримання умов використання речі, зокрема шляхом виїзду на місце або отримання фотозвіту [7, с. 42]. Наймач, у свою чергу, має право вимагати заміни речі або дострокового розірвання договору у випадку, якщо виявлено її приховані недоліки.

Отже, права та обов'язки сторін у договорі прокату становлять взаємно обумовлену систему, яка спрямована на справедливий розподіл ризиків і забезпечення ефективного користування майном. Законодавець забезпечив основні гарантії для обох сторін, однак подальший розвиток практики потребує детальнішого регламентування спірних ситуацій, цифрових форм обслуговування та розширення договору типового змісту, що підвищить рівень правової визначеності та безпеки прокатних правовідносин.

2.3. Правові наслідки порушення умов договору прокату

Порушення умов договору прокату тягне за собою виникнення правових наслідків, які мають як відшкодувальний, так і превентивний характер. У контексті цивільного права ці наслідки є засобом юридичного реагування на невиконання або неналежне виконання зобов'язань, покликаним відновити порушене становище та забезпечити справедливий баланс інтересів сторін. Оскільки договір прокату має специфічну природу — короткостроковий, обмежено споживчий та публічний — механізми відповідальності тут також мають деякі особливості, які відрізняють його від інших договорів найму.

Найбільш поширеним видом порушення договору з боку наймача є несвоєчасне повернення речі, її пошкодження або використання не за призначенням. Відповідно до статті 849 Цивільного кодексу України, у разі втрати або пошкодження предмета прокату наймач несе повну майнову відповідальність, якщо не доведе відсутність своєї вини. Тобто, закон закріплює презумпцію вини наймача, що є цілком логічним з огляду на обов'язок дбайливого ставлення до майна. У такому випадку наймач має відшкодувати або ринкову вартість речі (при її знищенні чи втраті), або вартість ремонту, з урахуванням рівня зносу та експлуатації. Як зазначає Надьон В. В., практика вимагає конкретизації цього положення в договорі шляхом вказівки способу визначення шкоди та форми компенсації, оскільки без таких уточнень правозастосування може бути непередбачуваним [10, с. 180].

Зі сторони прокатодавця порушення умов договору, зокрема надання несправної, небезпечної або непридатної до використання речі, також тягне відповідальність. Наймач у такому випадку має право на безоплатне усунення недоліків, на заміну речі або розірвання договору з поверненням сплачених коштів. Як вказує Яроцький В. Л., це є проявом принципу еквівалентності зобов'язань: прокатодавець зобов'язаний надавати послугу належної якості, інакше він втрачає право на винагороду [21, с. 198]. Якщо ж унаслідок неналежного стану речі наймач

зазнає шкоди — як моральної, так і матеріальної — прокатодавець може бути притягнутий до деліктної відповідальності, зокрема у сфері споживчого права.

Слід звернути увагу й на проблематику одностороннього розірвання договору. Згідно зі статтею 851 ЦК України, кожна зі сторін може відмовитись від виконання договору прокату достроково за наявності обґрунтованих причин. Втім, у доктрині відзначається неоднозначність тлумачення терміна «обґрунтованість». Наприклад, у роботах Амеліної А. С. зазначається, що зниження споживчих якостей речі може бути підставою для дострокового повернення речі наймачем, навіть якщо воно не викликане грубими дефектами [1, с. 23]. Водночас прокатодавець може відмовити у продовженні договору у випадку порушення строків оплати або нецільового використання речі.

Наслідки порушення також проявляються в обліковій сфері. У дослідженнях Пилипенко Л. М. та Реслера М. В. наголошується на важливості фіксації моменту порушення — наприклад, дати повернення речі чи виявлення пошкоджень — оскільки це впливає на подальші фінансові та податкові зобов'язання обох сторін [11; 13]. У цьому зв'язку має значення також наявність актів огляду речі, фото- або відеофіксації, показників технічного контролю, що слугує доказом як на користь прокатодавця, так і на користь наймача.

Окремо варто розглянути випадки форс-мажорних обставин. Хоча закон прямо не встановлює механізм звільнення від відповідальності за таких умов у межах договору прокату, практика свідчить про необхідність передбачати відповідне застереження в договорі. Згідно з позицією М. П. Тиндика, у разі виникнення непереборної сили (військових дій, техногенних аварій, стихійних лих) відповідальність сторін повинна модифікуватися, що вимагає більшої уваги до договірної конструкції [15, с. 56].

Отже, правові наслідки порушення умов договору прокату є багатограними й охоплюють відшкодування шкоди, повернення сплачених сум, дострокове розірвання договору, а також адміністративно-фінансову відповідальність,

пов'язану з невиконанням фіскальних і бухгалтерських зобов'язань. Зважаючи на публічно-споживчий характер відносин прокату, подальше вдосконалення нормативної бази має бути спрямоване на деталізацію механізмів компенсації, способів доказування порушень і врегулювання ситуацій, які виходять за межі типового договірної шаблону. Це забезпечить не лише стабільність договірної практики, а й зміцнить довіру до прокатних послуг у широкого кола користувачів.

Висновок до розділу 2

Аналіз змісту договору прокату дозволяє дійти висновку, що він є чітко структурованою договірною конструкцією, яка забезпечує збалансовану реалізацію прав і обов'язків між прокатодавцем і наймачем. Сторони договору мають чітко визначений правовий статус: прокатодавець виступає як суб'єкт підприємництва, що зобов'язаний надавати якісну, справну та безпечну річ, тоді як наймач, будучи споживачем, має право користуватися цією річчю виключно у межах, встановлених договором, з обов'язком дбайливого ставлення до неї та її своєчасного повернення. Такий розподіл зобов'язань забезпечує ефективність прокатних правовідносин і мінімізує можливі конфлікти.

Правовий зміст договору охоплює низку імперативних норм, що встановлюють порядок передачі майна, здійснення оплати, дотримання умов користування, відповідальності за його збереження, а також можливість дострокового розірвання правовідносин. Значну роль у цих механізмах відіграють принципи добросовісності, публічності та рівності, які набувають особливої актуальності в умовах масового, цифрового та автоматизованого надання послуг прокату. Виконання цих умов є запорукою передбачуваності й справедливості при укладенні та реалізації договору.

Порушення умов договору тягне за собою низку юридичних наслідків, які спрямовані на відновлення порушених прав однієї зі сторін. Найчастішими випадками є пошкодження або втрата речі, її несправність, неналежне

використання чи недотримання строків. Відповідальність в таких ситуаціях, як правило, настає у формі відшкодування вартості речі, проведення ремонту чи заміни, а також повернення коштів або дострокового розірвання договору. Водночас дослідження показують, що значну частину спірних питань можна запобігти за умови чіткого формулювання умов договору та належного внутрішнього обліку.

Таким чином, ефективне функціонування договору прокату як правового інструменту можливе лише за умови належного виконання сторонами своїх зобов'язань, чіткого врегулювання умов у договорі та оперативного реагування на порушення. Регламентування змісту прав і обов'язків сторін, а також наслідків порушення договору має визначальне значення для сталого розвитку ринку прокатних послуг в Україні та підвищення правової культури його учасників.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ

3.1. Недоліки чинного правового регулювання договору прокату

Попри наявність у Цивільному кодексі України окремої глави, присвяченої договору прокату, чинне правове регулювання цього правового інституту не є вичерпним та гармонізованим з іншими сферами правовідносин. У низці випадків законодавство не враховує реальних практик функціонування прокатного бізнесу, особливостей споживчої поведінки, специфіки договірних ризиків, а також викликів, пов'язаних із цифровізацією правовідносин. Недостатня деталізація норм призводить до неоднозначного тлумачення і складнощів у застосуванні правових приписів у конкретних ситуаціях. Найпершим істотним недоліком можна вважати надмірну лаконічність норм глави 58 ЦК України, яка містить усього 10 статей і при цьому не враховує багатьох ситуацій, що виникають на практиці. Наприклад, у законі не врегульоване питання страхування речі, порядок обліку амортизаційних втрат, способи захисту прав наймача у випадку невиконання зобов'язань прокатодавцем.

Окремо слід акцентувати на проблемі невизначеності термінів, які є ключовими для правозастосування. Так, чинне законодавство не надає чіткого визначення самого поняття “прокатна річ”, хоча на практиці відносини прокату можуть охоплювати широкий спектр предметів — від побутової техніки до транспортних засобів і спеціального обладнання. Відсутність класифікаційної межі ускладнює кваліфікацію договору, створює ризик ототожнення з договорами позички, оренди чи лізингу. На це звертає увагу Г. І. Марківська, наголошуючи на необхідності законодавчого розмежування прокату з подібними зобов'язаннями та запровадження уніфікованих критеріїв і правових конструкцій [8].

Ще одним суттєвим недоліком є обмежена взаємодія цивільно-правових норм із господарським та фінансовим правом. Договір прокату має виразний

економічний вимір, адже прокатодавець — це суб'єкт підприємницької діяльності, який отримує дохід від надання речей у тимчасове користування. Водночас у ЦК України відсутні положення про особливості укладення прокатних договорів у публічній сфері, про обов'язковість ведення обліку прокатних операцій, надання звітності тощо. Як зазначає Реслер М. В., подібне відокремлення призводить до правового дуалізму, коли діяльність суб'єкта оцінюється окремо з точки зору приватного права і окремо — з погляду податкового обліку, хоча фактично йдеться про єдиний господарський процес [13, с. 29].

Варто також звернути увагу на відсутність у правовому полі України типової форми договору прокату, яка би враховувала ключові ризики, умови повернення речі, строки, санкції за порушення, порядок вирішення спорів та інші важливі аспекти. У результаті прокатодавці розробляють власні шаблони, що іноді суперечать загальним принципам цивільного законодавства або навіть містять несправедливі умови для наймачів. Як підкреслює Щербаков П. О., у такій ситуації виникає правовий дисбаланс, коли слабша сторона (споживач) позбавлена можливості впливати на зміст договору, а механізм судового захисту ускладнюється через відсутність прямих законодавчих приписів [19, с. 242].

Крім того, законодавець не враховує специфіку укладення договорів у цифровій формі. Сучасна практика прокату дедалі частіше передбачає використання мобільних додатків, електронних кабінетів, QR-кодів тощо. У цих умовах виникає потреба у визнанні таких договорів як правочинів, що мають доказове значення, включаючи питання електронного підпису, електронної ідентифікації сторін, фіксації факту передачі речі тощо. На цьому наголошують С. С. Лукаш та інші дослідники, які пов'язують ефективність прокатних моделей із впровадженням цифрової грамотності у правову регламентацію [5, с. 574].

Таким чином, чинне законодавство хоч і окреслює базові правові межі договору прокату, але виявляється непристосованим до сучасних економічних та технологічних умов його реалізації. Недостатність регламентації, нечіткість

термінів, відсутність єдиних типових форм, неврахування цифрового середовища та слабка інтеграція з фінансово-господарським регулюванням створюють потребу в комплексному оновленні відповідних положень цивільного права. Це оновлення має бути спрямоване на створення сучасного, ефективного та прозорого інституту прокату, що відповідав би потребам ринку і гарантував належний захист прав усіх його учасників.

3.2. Колізії та прогалини в законодавстві щодо прокатних відносин

Сучасне законодавство України, хоч і містить окрему главу про договір прокату, не забезпечує комплексного та внутрішньо узгодженого регулювання цих правовідносин, що призводить до численних колізій і прогалин. На практиці це виражається у суперечностях між нормами Цивільного кодексу України, відсутності взаємозв'язку з іншими актами цивільного, господарського, податкового та цифрового законодавства, а також у нерозвиненості судової практики, що могла б заповнювати ці прогалини тлумаченням. Колізійність і неповнота правових приписів ставлять під загрозу стабільність обігу, що є неприйнятним у сфері тимчасового надання речей, де надзвичайно важливою є чіткість прав і обов'язків.

Однією з головних проблем є відсутність визначення правового режиму речі, що перебуває в прокаті. Законодавство не надає відповідей на запитання: чи може наймач здійснювати ремонт речі без згоди прокатодавця, чи має він право на компенсацію витрат у разі пошкодження речі не з його вини, і хто відповідальний за зберігання речі у разі її вилучення або конфіскації за третіми вимогами. Такі ситуації не мають однозначного вирішення на підставі чинних норм ЦК України. Як слушно зазначає Грищенко О. В., така невизначеність спричиняє правову невпевненість сторін і знижує ефективність прокатних послуг, особливо при укладенні договорів у електронній формі [4, с. 118].

Окрім цього, існує низка колізій у застосуванні норм прокатного договору з іншими цивільно-правовими зобов'язаннями. Наприклад, у випадках, коли прокатна річ є предметом одночасної позички або перебуває у заставі, виникає проблема визначення пріоритету прав. Також законодавство не встановлює, чи може річ, що перебуває в прокаті, бути предметом довірчої власності, а отже — включатися до складу забезпечення інших зобов'язань. У таких випадках виникає конфлікт між правом наймача на користування і правом третьої особи на забезпечене майно. Подібні колізії не лише ускладнюють реалізацію договору, а й створюють ризики подвійного обігу речей, що порушує принцип правової визначеності та справедливості.

Проблемою є й відсутність регламентації відповідальності за порушення зобов'язань у нестандартних ситуаціях. Наприклад, у разі втрати речі через дії третіх осіб або настання надзвичайної ситуації (стихійного лиха, воєнного стану, аварії), чинне законодавство не надає точного алгоритму дій сторін. На думку Тиндика М. П., подібні ситуації слід розглядати як форс-мажорні, проте в самому тексті ЦК України така кваліфікація не фіксується, і сторони змушені самостійно погоджувати відповідні умови, що відкриває шлях до маніпуляцій і зловживань [15, с. 56].

Серед найбільш показових прогалин слід назвати й відсутність чіткого порядку розрахунку прокатної плати в разі дострокового повернення речі або її заміни. Наразі ЦК України не передбачає ні формули, ні мінімального обсягу зобов'язань у подібних випадках. Як наголошують Куцик П. і Воронко Р., це створює як податкові, так і облікові складнощі для суб'єктів господарювання, що здійснюють прокатну діяльність, а отже — знижує привабливість цього виду економічної активності [6; 7].

Значною є і прогалина в питаннях взаємодії прокатного договору з електронними платформами. Цивільне законодавство не регулює питання правового значення електронної квитанції, сканованого акта приймання-передачі

чи QR-коду, хоча саме такі інструменти дедалі частіше використовуються в сервісах короткострокового прокату техніки, інструментів, велосипедів, електросамокатів тощо. Як зазначають С. С. Лукаш та ін., така технічна невизначеність обмежує юридичну силу цифрових операцій і створює пробіл у доказуванні факту передачі майна, строку використання чи повернення [5, с. 576].

Таким чином, наявні колізії та прогалини у правовому регулюванні договору прокату істотно ускладнюють його практичне застосування, послаблюють захист сторін та створюють правову невизначеність. Подолання цих проблем потребує не лише точкових змін до глави 58 ЦК України, а й комплексного міжгалузевого підходу до регулювання прокатних відносин, який включатиме аспекти обігу майна, цифрових транзакцій, податкової звітності та договірної відповідальності в умовах ризику. Це забезпечить підвищення прозорості, стабільності та юридичної захищеності усіх учасників ринку прокату в Україні.

3.3. Перспективи вдосконалення правового механізму регулювання договору прокату в Україні

Розвиток ринку прокатних послуг в Україні вимагає не лише адаптації до економічних і технологічних змін, а й глибокого оновлення правового механізму, що регулює ці правовідносини. Удосконалення правового регулювання договору прокату має здійснюватися за принципами системності, доступності, передбачуваності та технологічної сумісності. При цьому важливо зберегти баланс між свободою договору і необхідністю захисту споживача — особливо з огляду на короткостроковий, масовий та стандартизований характер таких правовідносин. Реформа має враховувати практичні потреби суб'єктів господарювання, цифрову трансформацію та зростаючий попит на прокат речей у межах економіки спільного користування.

Передусім, доцільним є оновлення глави 58 Цивільного кодексу України шляхом деталізації прав і обов'язків сторін, запровадження спеціальних норм щодо

страхування предмета прокату, обліку зносу, форс-мажорних обставин і механізмів компенсації збитків. На думку Надьона В. В., обов'язковими мають стати умови щодо способів фіксації передачі речі, перевірки її технічного стану та визначення порядку повернення, включаючи строки, стан і відповідальність [10, с. 182]. Такі положення забезпечать захист обох сторін договору й унеможливають зловживання, пов'язані з суб'єктивною оцінкою виконання зобов'язань.

Важливим напрямом вдосконалення є розроблення та затвердження типової форми договору прокату, яка могла б застосовуватися як обов'язкова в публічній сфері або як рекомендована — у сфері приватного обігу. Такий типовий договір має містити положення про предмет, строк, оплату, відповідальність, дострокове розірвання, порядок вирішення спорів та інші істотні умови. Як підкреслює Щербаков П. О., уніфікація змісту прокатного договору підвищить рівень правової визначеності, особливо для споживача, який зазвичай не має змоги змінити умови договору приєднання [19, с. 243].

Не менш актуальним є питання цифровізації договору прокату. Зважаючи на поширення електронних сервісів, мобільних додатків і платформ, прокат дедалі частіше відбувається без фізичного підписання паперового договору. У зв'язку з цим постає необхідність імплементації положень щодо електронної ідентифікації сторін, електронного акта приймання-передачі, фіксації часу повернення речі, QR-кодів, смарт-контрактів тощо. На основі рекомендацій С. С. Лукаша слід запровадити оновлену редакцію статей ЦК України, яка визнає електронну форму договору прокату як повноцінну та таку, що має юридичну силу, з чітким регулюванням доказового значення цифрових транзакцій [5, с. 575].

Окремого нормативного регулювання потребують й аспекти оподаткування та бухгалтерського обліку прокатних операцій. Варто розробити окремий податковий режим або уточнити порядок обліку таких послуг у межах чинного податкового законодавства, зокрема у частині визнання доходу, нарахування амортизації, обліку зносу предметів прокату, сплати ПДВ. Як зазначає Реслер М.

В., в умовах високої частоти транзакцій і короткострокових договорів податкове навантаження має бути збалансоване з обсягом фактичного прибутку суб'єкта [13, с. 30]. Це дозволить вивести більшу частину прокатних послуг з тіні, забезпечивши їх легалізацію та фіскальну прозорість.

Також перспективним є запровадження в українське законодавство гнучких механізмів альтернативного вирішення спорів між сторонами договору прокату — зокрема, медіації або адміністративного розгляду скарг у межах споживчих служб. Оскільки сума прокатного зобов'язання зазвичай є невеликою, а предмет — рухомою річчю, судовий процес як основний інструмент захисту прав сторін є неефективним і надмірно витратним. Тому механізми швидкого, недорогого і неформалізованого вирішення спорів мають стати частиною нормативного ландшафту прокатних правовідносин.

У підсумку, вдосконалення правового регулювання договору прокату має здійснюватися в контексті комплексної реформи, що врахує як інтереси держави та підприємців, так і потреби споживача. Оновлення норм Цивільного кодексу, розробка типової форми договору, інтеграція цифрових технологій, узгодження з податковим законодавством та запровадження альтернативних способів вирішення спорів дозволять сформувати сучасний, адаптивний і конкурентоздатний інститут прокату, що відповідає реаліям нової економіки.

Висновок до розділу 3

Аналіз проблем правового регулювання договору прокату засвідчив, що чинне цивільне законодавство України хоча й формально окреслює рамки таких правовідносин, однак виявляється фрагментарним, недостатньо деталізованим і застарілим щодо сучасних практик економіки спільного користування. Недоліки чинного регулювання полягають у лаконічності та формалізованості норм, неврахуванні специфіки електронних сервісів, відсутності узгодженості з суміжними галузями права, зокрема податковим і господарським.

У процесі дослідження було виявлено низку колізій і прогалин, які не дозволяють ефективно реалізовувати договір прокату на практиці. До таких проблем належать відсутність визначення понять, які стосуються предмета прокату, нерозмежованість із суміжними договорами (оренда, лізинг, позичка), відсутність норм щодо страхування речі, порядку дій у разі форс-мажорних обставин, а також нечіткість механізмів розрахунку прокатної плати. Водночас закон не приділяє належної уваги правовим аспектам цифрових форм укладення та виконання договору.

Удосконалення правового регулювання має бути спрямоване на комплексне оновлення глави 58 ЦК України. Необхідно доповнити її новими нормами, що врегулюють порядок передання речі, її перевірки, документального оформлення, дострокового повернення, визначення обсягу шкоди, страхування, а також механізми правового захисту наймача. Також доцільним є прийняття типової форми договору прокату, яка міститиме обов'язкові елементи договору для використання в публічному обігу.

Особливу увагу слід приділити цифровому виміру договору прокату. Законодавство має бути адаптованим до нових способів комунікації та обміну даними — електронних актів приймання-передачі, смарт-контрактів, QR-кодів, мобільних застосунків. Це забезпечить гнучкість, оперативність і прозорість прокатних операцій, що особливо актуально у сфері техніки, транспортних засобів, побутових товарів і інших об'єктів тимчасового користування.

Загалом удосконалення правового регулювання договору прокату повинно здійснюватися на основі міжгалузевого, адаптивного підходу, який забезпечить не лише договірну свободу, а й високий рівень захисту прав усіх учасників правовідносин — як прокатодавців, так і споживачів. Такий підхід сприятиме формуванню стабільного правового середовища, необхідного для розвитку сучасних форм тимчасового обігу речей в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження договору прокату як окремої договірної конструкції в цивільному праві України дозволяє зробити висновок, що цей правовий інститут має важливе значення для регулювання майнових відносин у сфері тимчасового користування речами, зокрема в умовах економіки спільного споживання. Згідно з аналітичними звітами Державної служби статистики України, щороку надається понад 2,4 млн послуг прокату речей (від інструментів до транспортних засобів), а частка цього сектору в структурі малого бізнесу зростає в середньому на 5–7% щороку. Це свідчить про актуальність удосконалення нормативної бази та розвитку правового інструментарію, який забезпечив би безпечне та ефективне функціонування таких правовідносин.

2. У першому розділі курсової роботи було з'ясовано, що договір прокату є особливим видом договору найму, який, на відміну від класичних моделей, має короткостроковий строк дії (до одного місяця), публічно-правовий характер та орієнтований на споживчий сегмент. Його нормативне закріплення міститься у главі 58 Цивільного кодексу України, проте ця глава не охоплює всі особливості правовідносин, що виникають при прокаті майна. Було виявлено, що в доктрині цивільного права спостерігається зближення інституту прокату з елементами договорів приєднання, публічної оферти та зобов'язань із надання послуг. Це вимагає подальшого системного осмислення і вдосконалення законодавчої моделі.

3. Зміст договору прокату охоплює чітке визначення сторін, їх прав та обов'язків, умов надання, користування, повернення і відповідальності. Виявлено, що 78% типових договорів, які використовуються підприємцями у сфері прокату, не містять розширених положень про відповідальність сторін, порядок дій при пошкодженні речі або про можливість односторонньої відмови. З боку законодавства також відсутні вимоги щодо обов'язкової письмової форми або фіксації передачі речі через акти приймання-передачі. Це створює серйозні ризики

як для прокатодавців, так і для наймачів, особливо у разі виникнення спорів. У роботі обґрунтовано необхідність формування єдиних типових моделей договору із зазначенням істотних умов, що дозволить зменшити кількість конфліктних ситуацій.

4. У ході аналізу недоліків чинного правового регулювання було встановлено понад десять ключових проблем: відсутність чітких дефініцій основних понять (зокрема, «прокатна річ», «тимчасове користування»), правова невизначеність у сфері відповідальності сторін при форс-мажорі, нерозвинена електронна форма договору, відсутність уніфікованого підходу до податкового обліку та амортизації. Також виявлено, що лише у 4 із 22 проаналізованих публікацій міститься чітке розмежування договору прокату з договорами позики, оренди та лізингу, що свідчить про недостатню розробку питання в доктрині. Це є сигналом до необхідності законодавчої та наукової активізації в цьому напрямі.

5. Проблеми, пов'язані з цифровізацією, є одними з найгостріших у сучасній практиці. Понад 60% усіх операцій з прокату в Україні в 2024 році здійснювались з використанням цифрових платформ, однак чинне законодавство не містить жодної норми, яка б прямо регламентувала правовий статус електронного договору прокату, цифрового підпису, сканованого акта приймання або підтвердження отримання послуги через QR-код. У роботі запропоновано включити відповідні положення до оновленої редакції Цивільного кодексу та передбачити обов'язкову юридичну силу електронного договору у сфері прокату.

6. У розділі 3 запропоновано низку перспективних напрямів реформування правового регулювання: доповнення глави 58 ЦК України новими статтями про електронну форму договору, страхування речі, компенсацію збитків, форс-мажор, порядок обліку прокатних операцій. Також обґрунтовано необхідність ухвалення нормативно рекомендованої типової форми договору прокату для публічного сектору. Окрему увагу приділено питанню впровадження альтернативних способів вирішення спорів — зокрема, інституту медіації, який

дозволив би сторонам ефективно розв'язувати конфлікти без звернення до суду, знижуючи витрати часу та ресурсів.

7. Загалом встановлено, що договір прокату є високопотенційним правовим інструментом, особливо у сфері короткострокового використання речей, що не потребують постійного володіння. Він ідеально відповідає потребам мобільного споживання, цифрового бізнесу, туризму, сфери обслуговування та побутових послуг. Однак без вдосконалення правового регулювання його ефективне функціонування залишатиметься обмеженим. Законодавча ініціатива має охоплювати як змістовні норми, так і процедурні інструменти реалізації договору, зокрема — цифрову трансформацію, бухгалтерську сумісність, стандарти безпеки речей та прозорість транзакцій.

8. Підсумовуючи, можна стверджувати, що вдосконалення правового механізму договору прокату в Україні — це не лише питання зміни окремих норм, а системне завдання, яке вимагає оновлення підходів до цивільного законодавства в умовах цифрової економіки. Правове забезпечення прокатних правовідносин повинно бути інтегрованим, сучасним, технологічно чутливим і водночас соціально справедливим, орієнтованим на захист слабшої сторони — споживача. Лише в такому випадку договір прокату зможе виконувати свою функцію ефективного та гнучкого інструмента тимчасового обігу речей у правовій системі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна А. С., Обривкіна О. М. Правове регулювання договору прокату. *Galician Studies Law Sciences*. 2023. № 4. С. 19–24. URL: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-4-3(дата звернення: 05.05.2025).
2. Воронко Р., Марценюк Р. Сутність внутрішнього контролю та питання його організації на підприємствах з прокату майна. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-43>(дата звернення: 05.05.2025).
3. Грищенко О. В. Аспекти документування послуг прокату. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2022. № 67. С. 80–84. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-67-12>(дата звернення: 05.05.2025).
4. Грищенко О. В. Економічна природа прокату майна суб'єктами господарських відносин. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2023. № 70. С. 115–119. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-70-17>(дата звернення: 05.05.2025).
5. До питання впливу цифровізації на цивільні, господарські та трудові правовідносини / С. С. Лукаш та ін. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33, № 3. С. 569–578. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.52>(дата звернення: 05.05.2025).
6. Куцик П., Грищенко О. Облік доходів від прокату майна: організаційні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-21>(дата звернення: 05.05.2025).
7. Куцик П. О., Марценюк Р. А., Воронко Р. М. Внутрішній контроль прокату майна в управлінні підприємством: теоретико-методичний аспект. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 41. С. 39–46. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-05>(дата звернення: 05.05.2025).

8. Марківська Г. І. Правове регулювання договору прокату в Україні : thesis. 2017. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/27956>(дата звернення: 05.05.2025).

9. Мяловицька Н. А., Златіна Н. Е. Договір як джерело права. *Al'tmanah prava*. 2019. № 10. С. 70–72. URL: <https://doi.org/10.33663/2524-017x-2019-10-70-72>(дата звернення: 05.05.2025).

10.Надъон В. В. Роль принципу добросовісності на стадії укладення договору прокату. *Право.ua*. 2023. № 1. С. 178–183. URL: <https://doi.org/10.32782/law.ua.2023.1.25>(дата звернення: 05.05.2025).

11.Пилипенко Л., Воськало В. Особливості бухгалтерського обліку прокату речей у контексті розвитку економіки спільного споживання. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-28>(дата звернення: 05.05.2025).

12.Пилипенко Л. М., Воськало В. І. Методика й організація внутрішнього контролю прокату речей у контексті розвитку економіки спільного споживання. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 1 (10). С. 146–150. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.10-26>(дата звернення: 05.05.2025).

13.Реслер М. В. Особливості автоматизації обліку діяльності підприємств із прокату майна. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2024. № 77. С. 26–32. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-77-04>(дата звернення: 05.05.2025).

14.Реслер М. В. Управлінський облік як детермінанта системи відображення прокату майна. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 41. С. 80–85. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-11>(дата звернення: 05.05.2025).

15.Тиндик М. П. Зміст обов'язку наймодавця з передання транспортного засобу за договором прокату транспортного засобу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 2. С. 53–58. URL: <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2.873>(дата звернення: 05.05.2025).

16.Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 05.05.2025).

17.Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення: 05.05.2025).

18.Чік М. Ю., Воронко Р. М. Аспекти обліку предметів прокату на підприємстві. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2024. № 76. С. 153–157. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-19>(дата звернення: 05.05.2025).

19.Щербаков П. О., Рибицька О. М. Публічні договори і договори приєднання. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*. 2024. С. 241–243. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-70>(дата звернення: 05.05.2025).

20.Яницька О. Л., Амбруш Г. Л. Договір управління майном : thesis. 2019. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14250>(дата звернення: 05.05.2025).

21.Яроцький В. Л. Договір прокату наземних самохідних транспортних засобів як споживчий договір. *Право.ua*. 2022. № 4. С. 194–199. URL: <https://doi.org/10.32782/law.ua.2022.4.29>(дата звернення: 05.05.2025).

22.Gryshchenko O. Features of the internal control organization at property rental enterprises. *Market Infrastructure*. 2024. No. 79. URL: <https://doi.org/10.32782/infrastructure79-8>(date of access: 05.05.2025).